

УДК 373.3.015.311:316.647.5]:355.01

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12\(46\)-391-399](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12(46)-391-399)

Коваль Карина Валентинівна асистентка кафедри педагогіки, Бердянський державний педагогічний університет, м. Запоріжжя, тел.: (050) 774-91-44, <https://orcid.org/0009-0009-1696-9389>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті розглянута проблема формування толерантності у здобувачів початкової освіти під час воєнного стану. В умовах змін, які відбуваються в Україні, освіта набуває значення не лише як засіб передачі знань, а і як інструмент формування моральних цінностей, що сприяють соціальній стабільності, допомагають дітям долати труднощі, зміцнюють взаємини та забезпечують мирне співіснування.

Визначено основні педагогічні умови, що сприяють формуванню толерантності, зокрема, створення емоційно безпечного освітнього середовища, застосування інтерактивних методів навчання, педагогічна підтримка, активна участь батьків у вихованні дітей, а також врахування соціокультурного контексту. Психологічна безпека є критично важливою для формування толерантності, оскільки вона сприяє розвитку емоційної стабільності учнів, дозволяє їм вільно виражати думки та переживання. Особлива увага приділяється необхідності інтеграції соціальних та культурних аспектів в освітній процес, що дозволяє учням адаптуватися до багатокультурного середовища.

Окреслено, що формування толерантності є ключовим для розвитку майбутніх громадян, здатних до мирного співіснування в умовах соціальної та культурної різноманітності. Виховання у дітей цінностей толерантності, взаємоповаги та готовності до співпраці є стратегічним завданням, яке забезпечить соціальну гармонію навіть в умовах воєнного стану.

У статті також проаналізовано наукові дослідження з окресленої проблеми. Визначено, що важливу роль у формуванні толерантності відіграє компетентність педагогів, готовність до співпраці вчителів, батьків і громади, а також використання сучасних методів і форм навчання. Ефективне виховання толерантності можливе лише за умови комплексного підходу, який включає всі рівні освітнього процесу та взаємодію усіх учасників.

Ключові слова: толерантність, Нова українська школа, здобувачі початкової освіти, освітній процес, воєнний стан.

Koval Karyna Valentinovna Assistant of the Department of Pedagogy, Berdiansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, tel: (050) 774-91-44, <https://orcid.org/0009-0009-1696-9389>

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF TOLERANCE IN PRIMARY EDUCATION STUDENTS UNDER MARTIAL LAW

Abstract. The article deals with the problem of forming tolerance in primary school students under martial law. In the context of the changes taking place in Ukraine, education is gaining importance not only as a means of transmitting knowledge, but also as a tool for the formation of moral values that promote social stability, help children overcome difficulties, strengthen relationships and ensure peaceful coexistence.

The main pedagogical conditions that contribute to the formation of tolerance are identified, in particular, the creation of an emotionally safe educational environment, the use of interactive teaching methods, pedagogical support, active participation of parents in the upbringing of children, and consideration of the socio-cultural context. Psychological safety is critical for building tolerance, as it contributes to the development of students' emotional stability and allows them to freely express their thoughts and feelings. Particular attention is paid to the need to integrate social and cultural aspects into the educational process, which allows students to adapt to a multicultural environment.

It is emphasized that the formation of tolerance is key to the development of future citizens capable of peaceful coexistence in conditions of social and cultural diversity. Educating children in the values of tolerance, mutual respect and willingness to cooperate is a strategic task that will ensure social harmony even under martial law.

The article also analyzes scientific research on this issue. It is determined that an important role in the formation of tolerance is played by the competence of teachers, the willingness of teachers, parents and the community to cooperate, as well as the use of modern methods and forms of education. Effective education for tolerance is possible only with an integrated approach that includes all levels of the educational process and the interaction of all participants in this process.

Keywords: tolerance, New Ukrainian School, primary school students, educational process, martial law.

Постановка проблеми. Сучасні суспільні виклики, зумовлені воєнним станом в Україні, суттєво модернізують реалії освітнього середовища, ставлячи перед педагогами складні завдання, що передбачає зміни підходів до виховання та навчання здобувачів початкової освіти. У таких умовах освіта стає не лише засобом передачі знань, а й інструментом формування моральних цінностей, які допомагають дітям долати труднощі, підтримувати соціальну стабільність та будувати взаємини на основі взаємоповаги та розуміння. Особливої значущості набуває формування толерантності як однієї з ключових цінностей сучасного суспільства. Толерантність сприяє зміцненню

соціальної гармонії, подоланню міжособистісних конфліктів і збереженню психологічної рівноваги дітей у непростих умовах сьогодення.

Толерантність є невід'ємною компонентою особистісного розвитку здобувачів початкової освіти. У цей віковий період формуються основи морального ставлення до оточуючих, здатність співпереживати, приймати різноманітність та цінувати людську гідність. В умовах воєнного стану важливість виховання цих якостей значно зростає, адже вони сприяють адаптації дитини до нових соціальних реалій, зниженню рівня тривожності та страху, що виникають унаслідок життєвих обставин.

Таким чином, формування толерантності у здобувачів початкової освіти є не лише педагогічним завданням, а й соціально значущою місією. Вона вимагає ретельного підходу до розробки освітніх програм, адаптованих до умов воєнного часу, і використання сучасних методик, які сприяють розвитку емпатії, взаєморозуміння та поваги до інших. Тільки за умов інтеграції цих цінностей у систему освіти можна досягти якісного виховання громадян, здатних будувати мирне і толерантне суспільство в майбутньому. Проте реалізація цього завдання потребує створення спеціальних педагогічних умов. Ці умови повинні враховувати особливості психоемоційного стану дітей, зумовлені війною, та забезпечувати інтеграцію принципів толерантності в освітній процес. Важливо також брати до уваги соціокультурний контекст, який визначає унікальні потреби та виклики для кожного окремого регіону чи громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування толерантності у здобувачів початкової освіти набула особливої актуальності в умовах модернізацій усіх сфер життєдіяльності сучасного суспільства та стала об'єктом дослідження таких видатних науковців: І. Батарейна, Н. Бессараб, О. Гордійчук, Л. Канішевська, М. Клепар, Т. Коваль, Р. Кулаков, Л. Кулакова, А. Лесик, Н. Олійник, О. Попова, Т. Потапчук та ін. Однак в умовах воєнного стану виховання майбутнього покоління в системі загальнолюдських цінностей вимагає значно більшої уваги не лише від вчителів, але й від усіх учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим проблема виховання толерантності в умовах воєнного стану потребує глибокого наукового аналізу, системних досліджень та розробки ефективних педагогічних стратегій, які сприятимуть всебічному розвитку особистості здобувачів початкової освіти.

Мета статті полягає у визначенні педагогічних умов формування толерантності здобувачів початкової освіти в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення організація безпечного освітнього середовища є надзвичайно важливою для забезпечення ефективного навчального процесу та емоційного благополуччя учнів. Таке середовище включає три основні компоненти: фізичну, психологічну та інформаційну безпеку. Кожен з цих аспектів має свою роль у створенні умов для повноцінного розвитку дітей, однак особлива увага приділяється форму-

ванню психологічно комфортного простору, в якому здобувачі освіти можуть почуватися вільно, безпечно та впевнено. Психологічна безпека в освітньому процесі передбачає створення атмосфери, де учні можуть вільно виражати свої думки та почуття, не боячись бути осудженими чи дискримінованими. Це середовище, в якому панує повага, розуміння, толерантність і емпатія, що дозволяє кожному учневі почуватися частиною спільноти [9, 10].

Толерантність слід розглядати як комплексне морально-особистісне утворення, що базується на ціннісному ставленні до інших людей, до себе та навколишнього середовища. Це ставлення виявляється в терпимості до інтересів, думок, поглядів, звичок, вірувань інших осіб, незалежно від їхніх національних чи релігійних переконань [14].

Першочергово проблема толерантності набула особливого значення в контексті впровадження інклюзивної освіти. Однак успіх її реалізації залежить від спільних зусиль психологів, педагогів, батьків і самих дітей. Адже досі спостерігається інтолерантне ставлення учнів до однолітків з особливими освітніми потребами. Багато дітей не готові до спільного навчання з цією категорією учнів, і одна з причин цього – відсутність відповідної підготовки як з боку батьків, так і з боку педагогів. Крім того, важливими чинниками є недостатня інформованість про учнів з особливими освітніми потребами та упереджене ставлення. Не менш важливим є дефіцит технічної оснащеності, методичних розробок, програм, а також психологічної готовності до впровадження інклюзивної освіти. Усі ці проблеми свідчать про низький рівень культури толерантності серед дорослих, що безпосередньо впливає на ставлення однолітків до учнів з особливими освітніми потребами [8].

Досвід європейських закладів освіти свідчить про важливість створення педагогічних умов, які сприятимуть вихованню поваги до різноманітності та розвитку міжособистісних навичок. Систематична співпраця між закладами освіти, громадою та батьками має значний позитивний вплив на формування емоційної, когнітивної та духовної складових учнів, сприяючи їхньому гармонійному розвитку та зміні їх взаємодії в системі різних соціальних груп [11].

На думку Л. Канішевської, важливою умовою формування толерантності у молодших школярів є високий рівень професійних компетентностей вчителя. Вона підкреслює, що вчитель має не лише володіти знаннями з педагогіки та психології, але й бути здатним до створення безпечного та сприятливого середовища для розвитку толерантності у здобувачів початкової освіти. Розвинені комунікаційні навички, емоційна чутливість, вміння слухати та підтримувати учнів у складних ситуаціях сприяють формуванню у школярів поваги до різноманітності, розвитку емпатії та взаєморозуміння. Вчитель, який є прикладом для учнів, здатний не лише передавати знання, але й впливати на морально-етичне становлення особистості дитини [5, 6].

І. Батарейна наголошує на тому, що у період воєнного стану основним завданням закладів загальної середньої освіти є формування у дітей ціннісної

системи, яка впливатиме на їхні життєві орієнтири в майбутньому. Заклади освіти несуть відповідальність за рівень сформованості толерантності у здобувачів освіти та їх вміння вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку. До педагогічних умов формування толерантності науковиця відносить: оновлення та розвиток різних форм учнівського самоврядування; наявність толерантних якостей у педагога; інтерактивне педагогічне спілкування; впровадження в освітній процес поетапної програми виховання толерантності; цілеспрямоване та активне використання змісту освітніх галузей та різних форм організації освітнього процесу з метою формування толерантності учнів, наявність полікультурного виховного середовища [1].

Натомість Н. Бессараб пропонує виокремлювати чотири блоки педагогічних умов формування толерантності: організаційний – створення полікультурного освітнього середовища, забезпечення єдності наукових знань, емоційно-мотиваційних суджень та практичних дій, спрямованих на розвиток міжкультурної толерантності, розробка толерантного змісту освіти та виховання молодших школярів відповідно до сучасних педагогічних тенденцій, організація якісної взаємодії учасників освітнього процесу, створення умов для саморозвитку дітей та розвитку їх прагнення до встановлення толерантних взаємин між представниками різних культур; методичний – використання педагогічно обґрунтованих засобів, методів та форм навчання, професійний розвиток вчителя, ефективне використання кадрового потенціалу закладів загальної середньої освіти; технологічний – залучення дітей до спільної діяльності із представниками інших культур, колективне обговорення проблемних ситуацій, що пов'язані із вихованням міжкультурної толерантності; соціально-психологічний – створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому закладі, формування у дітей позитивних установок щодо комунікації, взаємодії та необхідності виявляти толерантність до оточуючих, урахування психологічних особливостей учнів початкової школи [2, 3].

Таким чином, формування толерантності у здобувачів початкової освіти є важливим завданням сучасної педагогіки, особливо в умовах воєнного стану. Цей процес передбачає створення спеціальних педагогічних умов, які забезпечують розвиток у дітей поваги до різноманітності, емпатії та здатності до конструктивного спілкування. Спираючись на аналіз досвіду сучасних науковців до педагогічних умов формування толерантності належать:

– *емоційно безпечне освітнє середовище* – забезпечення психологічного комфорту здобувачів початкової освіти є фундаментальною умовою формування толерантності. У період молодшого шкільного віку емоційний стан дітей значно впливає на їхню здатність до навчання, взаємодії та сприйняття навколишнього середовища. Емоційно безпечне освітнє середовище дозволяє дітям відкрито висловлювати свої думки, переживання та потреби;

– *використання інтерактивних методів та технологій під час організації освітнього процесу* – один із найефективніших способів формування

толерантності у здобувачів початкової освіти. Вони сприяють створенню атмосфери співпраці, заохочують до активної участі в освітньому процесі та забезпечують набуття соціальних навичок, необхідних для мирного співіснування;

– *педагогічний супровід та підтримка учнів* – в умовах воєнного стану діти особливо вразливі до стресу через невизначеність, страх, втрату звичного середовища та потенційні травматичні події. Педагоги повинні турбуватися про психологічний стан дітей, своєчасно реагуючи на ознаки тривоги, страху чи пригніченості. Це вимагає від учителів не лише базових знань із психології, а й вміння застосовувати інструменти діагностики, наприклад, спостереження за поведінкою або бесіди з учнями. Доречно впроваджувати спеціальні тренінги та заняття, спрямовані на розвиток у дітей стресостійкості (вправи на дихальну гімнастику, релаксацію, візуалізацію позитивних образів тощо). Такі практики допомагають дітям знижувати рівень емоційного напруження та формувати внутрішню стійкість до стресових ситуацій;

– *особистий приклад вчителя* – вчителі мають усвідомлювати, що їхня поведінка, слова та вчинки стають зразком для наслідування. Демонстрація толерантності у спілкуванні з учнями, колегами та іншими учасниками освітнього процесу формує у дітей розуміння важливості взаємоповаги, емпатії та прийняття різноманітності. Особистий приклад педагога є одним із найефективніших засобів виховання, адже діти орієнтуються на модель поведінки дорослих і часто копіюють її у своїх стосунках з однолітками та іншими людьми;

– *активна участь батьків у вихованні молодших школярів* – ефективність виховання толерантності значно зростає, коли педагогічний процес узгоджується із сімейним вихованням, адже сім'я відіграє ключову роль у формуванні моральних цінностей дитини. Для цього важливо налагодити тісну співпрацю між закладом освіти та батьками, забезпечуючи узгодженість цінностей і підходів до виховання. Проведення семінарів, тренінгів та консультацій для батьків сприятиме підвищенню їхньої обізнаності щодо важливості толерантності у сучасному світі. Такі заходи допоможуть розкрити сутність толерантності як здатності до поваги, прийняття й розуміння іншого погляду, культурної різноманітності та індивідуальних особливостей;

– *врахування культурного та соціального контексту* – у класах можуть навчатися діти з різних регіонів країни, які мають власні традиції, мову, діалекти та культурні особливості. Вчителям важливо проявляти повагу до цієї різноманітності, створюючи умови для інтеграції дітей у спільне освітнє середовище без втрати їхньої культурної ідентичності. Не менш важливо враховувати соціальний статус дітей, що може змінюватися через обставини війни. Багато сімей можуть перебувати у складному матеріальному становищі, потребувати соціальної допомоги або реінтеграції в громаду. У таких випадках педагогічні зусилля повинні спрямовуватися на створення

атмосфери рівності, де кожна дитина не відчуває дискримінації чи стигматизації через свій соціальний статус.

Окреслені педагогічні умови сприятимуть ефективному формуванню у здобувачів початкової освіти здатності до толерантної взаємодії, розвитку емпатії та поваги до інших, збагаченню морального досвіду дітей, допомагаючи їм усвідомити значення спільних цінностей та важливість взаєморозуміння у суспільстві. Таким чином, системний підхід до формування толерантності у здобувачів початкової освіти має стратегічне значення для виховання майбутніх поколінь, здатних жити в злагоді, розвиватися в умовах багатокультурності та забезпечувати сталість соціальної гармонії навіть у невизначених умовах.

Висновки. Отже, формування толерантності у здобувачів початкової освіти є важливою частиною сучасної педагогічної практики, особливо в умовах воєнного стану. Враховуючи виклики, з якими стикаються діти, цей процес потребує особливої уваги та ретельного підходу. Розвиток толерантності вимагає створення емоційно безпечного освітнього середовища, застосування інтерактивних методів навчання, педагогічної підтримки, а також активної участі батьків у вихованні. Вчителі повинні бути прикладом для своїх учнів, демонструючи толерантність у своїй поведінці та взаємодії. Системний підхід до формування толерантності сприяє не лише розвитку емпатії та поваги до інших, а й становленню майбутніх громадян, здатних підтримувати соціальну гармонію та мирне співіснування в умовах багатокультурного суспільства.

Література:

1. Батарейна І. О. Педагогічні умови виховання толерантності у дітей шкільного віку під час воєнного стану в Україні. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. Вип. 1 (10). 2024. С. 7–14.
2. Бессараб Н. Педагогічні умови виховання міжкультурної толерантності молодших школярів. *Нова педагогічна думка*. № 3 (99). 2019. С. 114–118.
3. Бессараб Н. Підвищення професійної компетентності вчителя як умова виховання міжкультурної толерантності молодших школярів. *Нова педагогічна думка*. № 1 (105). 2021. С. 102–105.
4. Гордійчук О. Є. Виховання толерантності молодших школярів крізь призму вивчення літературних творів інклюзивного спрямування. *Перспективи та інновації науки*. № 10 (28). 2023. С. 126–141.
5. Канішевська Л. Аналіз феномена «толерантність» в гуманітарних науках. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 28. Т. 2. 2020. С. 132–136.
6. Канішевська Л. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання толерантності у молодших школярів у позаурочній діяльності. *Іноватика у вихованні*. Вип. 11. Т. 2. 2020. С. 22–26.
7. Коваль К. В. Загальні підходи до визначення поняття «толерантність» в сучасній системі освіти. *Організація освітнього середовища* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24 жовт. 2024 р.) / Головні редактори : О. І. Іваницький, О. В. Пономаренко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. С. 14–15.

8. Кулаков Р., Кулакова Л. Формування толерантного ставлення молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами. *Психологія: реальність і перспективи : збірник наукових праць РДГУ*. Вип. 16. 2021. С. 106–112.

9. Лесик А. С., Коваль К. В. Управління безпекою освітнього процесу в умовах зміненої реальності. *International Forum: Problems and Scientific Solutions : Scientific Collection «InterConf» with the Proceedings of the 13th International Scientific and Practical Conference (June 6-8, 2024; Melbourne, Australia) / comp. by LLC SPC «InterConf»*. Melbourne: CSIRO Publishing House, 2024. С. 150-152.

10. Лесик А. С., Попова О. І., Коваль К. В. Організація безпечного освітнього простору в початковій школі в умовах воєнного стану: тенденції та перспективи розвитку. *Перспективи та інновації науки*. № 6 (40). 2024. С. 245–253.

11. Олійник Н. А., Коваль Т. В., Басюк А. М. Досвід європейських країн у вихованні толерантності молодших школярів. *Перспективи та інновації науки*. № 9 (27). 2023. С. 326–336.

12. Попова О., Лесик А. Виховання толерантності здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання. *Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, March 1-2, 2022*. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. С. 145–147.

13. Попова О., Лесик А. Виховний потенціал уроків читання для формування толерантності молодших школярів. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 2. 2021. С. 89–96.

14. Потапчук Т., Клепар М. Толерантність та педагогіка толерантності: проблеми наукових досліджень. *Гірська школа українських Карпат*. № 20, 2020. С. 26–30.

References:

1. Batareina I. O. (2024). Pedagogical conditions for teaching tolerance to school-age children during Martial Law in Ukraine. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii – Scientific journal of Khortytsia National Academy*, 1 (10), 7–14 [in Ukrainian].

2. Bessarab N. (2019). Pedagogical conditions for teaching intercultural tolerance to junior schoolchildren. *Nova pedagogical thought – New pedagogical thought*, 3 (99), 114–118 [in Ukrainian].

3. Bessarab N. (2021). Improving teacher's professional competence as a condition for teaching intercultural tolerance to younger students. *Nova pedagogical thought – New pedagogical thought*, 1 (105), 102–105 [in Ukrainian].

4. Hordiichuk O. Ye. (2023). Teaching tolerance to junior schoolchildren through the prism of studying inclusive literary works. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Prospects and innovations in science*, 10 (28), 126–141 [in Ukrainian].

5. Kanishevskaya L. (2020). Analyzing the phenomenon of “tolerance” in the humanities. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical issues of the humanities*, 28 (2), 132–136 [in Ukrainian].

6. Kanishevskaya L. (2020). Preparing future primary school teachers to teach tolerance to younger students in extracurricular activities. *Innovatyka u vykhovanni – Innovation in education*, 11 (2), 22–26 [in Ukrainian].

7. Koval K. V. (2024). General approaches to defining the concept of «tolerance» in the modern education system. *Organization of the educational environment: Proceedings of the I All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (pp. 14–15)*. Zaporizhzhia: BDPU [in Ukrainian].

8. Kulakov R., Kulakova L. (2021). Formuvannia tolerantnoho stavlennia molodshykh shkolariv do ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy [Formation of tolerant attitude of junior schoolchildren to children with special educational needs]. *Psykholohiia: realnist i perspektyvy : zbirnyk naukovykh prats RDHU – Psychology: Reality and Prospects : a collection of scientific papers of RDGU*, 16, 106–112 [in Ukrainian].

9. Lesyk A. S., Koval K. V. (2024). Upravlinnia bezpekoiu osvitnoho protsesu v umovakh zminenoj realnosti [Managing the security of the educational process in a changed reality]. *International Forum: Problems and Scientific Solutions : Scientific Collection «InterConf» with the Proceedings of the 13th International Scientific and Practical Conference* (pp. 150–152). Melbourne: CSIRO Publishing House [in Australia].

10. Lesyk A. S., Popova O. I., Koval K. V. (2024). Orhanizatsiia bezpechnoho osvitnoho prostoru v pochatkovii shkoli v umovakh voiennoho stanu: tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Organization of Safe Educational Space in Primary Schools under Martial Law: Trends and Prospects for Development]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Prospects and innovations in science*, 6 (40), 245–253 [in Ukrainian].

11. Oliinyk N. A., Koval T. V., Basiuk A. M. (2023). Dosvid yevropeiskykh krain u vykhovanni tolerantnosti molodshykh shkolariv [The experience of European countries in teaching tolerance to younger students]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Prospects and innovations in science*, 9 (27), 326 – 336 [in Ukrainian].

12. Popova O., Lesyk A. (2022). Vykhovannia tolerantnosti zdobuvachiv pochatkovoї osvity na urokakh literaturnoho chytannia [Teaching tolerance to primary school students in literary reading lessons]. *Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference* (pp. 145–147). Dnipro: FOP Marenichenko V.V. [in Ukrainian].

13. Popova O., Lesyk A. (2021). Vykhovnyi potentsial urokiv chytannia dlia formuvannia tolerantnosti molodshykh shkolariv [Educational Potential of Reading Lessons for Forming Tolerance in Primary School Children]. *Naukovi zapysky BDPU. Serii: Pedagogichni nauky – Scientific Notes of BSPU. Series: Pedagogical sciences*, 2, 89–96 [in Ukrainian].

14. Potapchuk T., Klepar M. (2020). Tolerantnist ta pedahohika tolerantnosti: problemy naukovykh doslidzhen [Tolerance and Pedagogy of Tolerance: Problems of Scientific Research]. *Hirska shkola ukrainskykh Karpat – Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, 20, 26–30 [in Ukrainian].